

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки і менеджменту**

**ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ І ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Методичні вказівки для викладачів та здобувачів вищої освіти
денної та заочної форм навчання факультету економіки і менеджменту

Загальні вимоги до написання і захисту кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти: методичні вказівки для викладачів та здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання факультету економіки і менеджменту / уклад. Н.І. Строченко, Л.О. Рибіна. Суми: Сумський національний аграрний університет, 2022. 24 с.

У методичних вказівках розглядаються загальні питання організації виконання, проведення захисту кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання зі всіх спеціальностей факультету економіки і менеджменту Сумського НАУ.

Для здобувачів вищої освіти і викладачів факультету економіки і менеджменту Сумського національного аграрного університету.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	5
2. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	7
2.1. Вибір теми кваліфікаційної роботи	7
2.2. Структура кваліфікаційної роботи	7
3. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	11
3.1 Рецензування та допуск до захисту кваліфікаційної роботи	11
3.2 Організація захисту кваліфікаційної роботи	12
3.3 Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	13
4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РОЗДІЛІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	14
4.1 Теоретико-методичний розділ	14
4.2 Дослідницько-аналітичний (аналітично-розрахунковий) розділ	15
4.3 Проектно-рекомендаційний розділ	18
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	20

ВСТУП

Загальні вимоги до написання і захисту кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, як складової Освітньо-професійних програм (ОПП) СНАУ, розроблені з урахуванням Закону України «Про вищу освіту», Стандартів вищої освіти України галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 07 «Управління та адміністрування», 12 «Інформаційні технології» та 28 «Публічне управління та адміністрування», відповідних спеціальностей факультету економіки і менеджменту Сумського НАУ, «Положення про організацію навчального процесу в Сумському національному аграрному університеті», «Положення про кваліфікаційні роботи в Сумському національному аграрному університеті».

На факультеті економіки і менеджменту СНАУ здійснюється підготовка фахівців за чотирма галузями знань (05 «Соціальні та поведінкові науки», 07 «Управління та адміністрування», 12 «Інформаційні технології» та 28 «Публічне управління та адміністрування»), за двома рівнями вищої освіти - бакалавр і магістр; за денною і заочною формами навчання. В межах відповідних галузей знань на факультеті наявні спеціальності:

- 05 «Соціальні та поведінкові науки»: 051 «Економіка» (бакалавр, магістр);

- 07 «Управління та адміністрування»: 071 «Облік і оподаткування» (бакалавр, магістр); 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (бакалавр, магістр); 073 «Менеджмент» (бакалавр, магістр); 075 «Маркетинг» (бакалавр, магістр); 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (бакалавр, магістр);

- 12 «Інформаційні технології»: 126 «Інформаційні системи та технології» (бакалавр);

- 28 «Публічне управління та адміністрування»: 281 «Публічне управління та адміністрування» (бакалавр, магістр).

Стандартами вищої освіти за спеціальностями для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачені такі форми атестації здобувачів вищої освіти:

051, 071, 072, 075, 076: «Атестація може здійснюватися у формі публічного захисту (демонстрації) кваліфікаційної роботи або атестаційного екзамену (екзаменів)»;

073, 126: «Атестація здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи»;

281: «Атестація здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи та атестаційного екзамену».

Стандартами вищої освіти за спеціальностями для другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачені такі форми атестації здобувачів вищої освіти:

051, 071, 072, 073, 075: «Атестація здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи»;

076: «Атестація здійснюється у одній із таких форм: публічного захисту (демонстрації) кваліфікаційної роботи; або атестаційного екзамену (екзаменів)»;

281: «Атестація здійснюється у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи та єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальністю в установленому порядку».

ОПП затверджена відповідна форма атестації, серед якої кваліфікаційна робота є обов'язковим освітнім компонентом, виконання якого має забезпечувати досягнення програмних результатів навчання, передбачених відповідною ОПП для відповідного освітнього компонента.

Кваліфікаційна робота виконується здобувачем вищої освіти самостійно під консультативним керівництвом науково-педагогічного працівника і являє собою оригінальне дослідження та/або вирішення спеціалізованих завдань, актуальних прикладних (практичних) задач, здійснення інновацій через узагальнення традиційного розуміння теоретичних та/або практичних питань відповідно до теми кваліфікаційної роботи та характеру навчальних цілей, передбачених відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій, стандартом вищої освіти, ОПП.

У даних Методичних вказівках розглядаються загальні питання організації виконання, оформлення та проведення захисту кваліфікаційних робіт для здобувачів вищої освіти зі спеціальностей факультету економіки і менеджменту та відповідних освітніх програм підготовки фахівців за рівнями вищої освіти бакалавра і магістра.

В межах підготовки фахівців за окремими ОПП можуть бути розроблені методичні вказівки щодо виконання кваліфікаційної роботи, з урахуванням специфіки спеціальності та не суперечать «Положенню про кваліфікаційні роботи в Сумському національному аграрному університеті» і даним методичним вказівкам.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кваліфікаційна робота виконується згідно відповідних напрямів наукових і прикладних досліджень випускової кафедри та має засвідчити: рівень професійної підготовки здобувача вищої освіти; вміння застосовувати здобуті у вищому навчальному закладі знання для розв'язання складних науково-практичних завдань; свідоме засвоєння знань та їх систематизацію; наявність у здобувача вищої освіти навичок наукової роботи; здатність критично й креативно мислити та вміння аргументувати власну точку зору.

Керівником кваліфікаційної роботи призначається науково-педагогічний працівник, який має науковий ступінь доктора або кандидата наук.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи керує підготовкою роботи, зокрема:

- консультує з методів дослідження;
- контролює процес самостійної роботи здобувача вищої освіти;
- формує разом із здобувачем вищої освіти завдання та план кваліфікаційної роботи;
- надає допомогу в розробці календарного графіку виконання кваліфікаційної роботи;
- рекомендує необхідну літературу, довідкові та статистичні матеріали, інші джерела для опрацювання за темою роботи;
- проводить систематичні, визначені розкладом консультації;
- контролює хід виконання роботи частинами та загалом (етапний контроль).

Кваліфікаційна робота виконується на основі поглибленого вивчення спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з обраної проблеми, а також результатів власних досліджень реального об'єкта з метою вирішення визначених наукових та прикладних завдань у сфері майбутньої професійної діяльності.

Кваліфікаційна робота повинна містити результати власних теоретичних і прикладних досліджень.

Мета виконання кваліфікаційної роботи – визначення рівня підготовленості здобувача вищої освіти до розв'язання комплексу наукових і прикладних завдань відповідно до узагальненого об'єкта діяльності на основі застосування системи теоретичних знань і практичних навичок, отриманих у процесі всього періоду навчання.

Виконання кваліфікаційної роботи повинно забезпечувати:

- систематизацію, закріплення, розширення та застосування знань здобувача вищої освіти під час виконання конкретних науково-дослідних і прикладних завдань;
- розвиток навичок самостійної роботи;
- реалізацію вміння здійснювати власний аналіз основних категорій теоретичних понять з обраної теми;

- оволодіння методикою дослідження при вирішенні наукових та прикладних проблем.

Кваліфікаційна робота має бути написана державною мовою, науковим стилем, логічно й аргументовано.

Тематика кваліфікаційних робіт повинна бути актуальною та пов'язаною з напрямком науково-дослідних робіт випускової кафедри.

Кваліфікаційна робота має сприяти вирішенню конкретних економічних, соціальних, організаційних завдань, або комплексу прикладних проблем у сфері майбутньої професійної діяльності.

Висновки роботи мають бути обґрунтованими і мати пропозиції з елементами наукової новизни. Окрім цього, в роботі мають бути подані відомості, що характеризують наукову (і практичну) цінність одержаних результатів дослідження.

Для якісного формулювання теми роботи до дати, визначеної календарним графіком здобувача вищої освіти подають на кафедру заяви про обраний напрямок дослідження.

Розподіл здобувачів вищої освіти між керівниками здійснює та затверджує завідувач кафедри. Закріплення за здобувачем вищої освіти теми дослідження затверджується наказом ректора за поданням факультету. Цим же наказом призначаються наукові керівники.

Основні етапи підготовки та виконання кваліфікаційної роботи:

- вибір та затвердження теми;
- складання та затвердження завдання на роботу;
- проведення досліджень;
- опрацювання та викладення результатів досліджень;
- оформлення роботи;
- подання роботи для перевірки на автентичність;
- попередній захист роботи на випусковій кафедрі та допуск її до захисту;
- зовнішнє рецензування роботи;
- захист роботи на засіданні ЕК.

2. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Вибір теми кваліфікаційної роботи

Тема кваліфікаційної роботи має відображати основну ідею, мету дослідження та змістовно визначатись, як правило, предметом і об'єктом дослідження. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики у сфері дослідження. Під час формулювання теми необхідно уникати висловлювань загального характеру.

Теми кваліфікаційних робіт формуються відповідно до напрямів науково-дослідної тематики випускової кафедри, сучасних досягнень науки у предметній області сфери професійної діяльності.

Рекомендується випусковим кафедрам оформляти рекомендовану тематику кваліфікаційних робіт наведи у вигляді таблиці 1.

Також тематика кваліфікаційних робіт може бути розроблена за відповідними блоками, які можна окремо виділити у таблиці 1.

Таблиця 1 - Орієнтовна тематика кваліфікаційних робіт

№ п/п	Тема
1	Розробка облікової політики підприємства в системі управління запасами підприємства
2	Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні поточною дебіторською заборгованістю підприємства
3	Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємства
...
n	...

2.2. Структура кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота складається із:

- титульного аркушу;
- завдання і календарного плану;
- анотації;
- змісту з визначенням сторінок тексту роботи;
- переліку скорочень та умовних позначок (за необхідністю);
- вступу;
- основної частини (трьох основних розділів, з яких I – теоретико-методичний (аналіз предметної області), II – дослідницько-аналітичний (розрахунково-аналітичний, моделювання та проектування), III – проектно-рекомендаційний (програмна реалізація);
 - висновків;
 - списку використаних джерел;
 - додатків.

Кваліфікаційна робота обов'язково супроводжується такими елементами, які не підшиваються:

- відгук наукового керівника;
- зовнішня рецензія;
- довідка про впровадження результатів дослідження (за наявності).

Титул, завдання з календарним планом, анотації, зміст, перелік скорочень та умовних позначок, а також сама робота та додаткові елементи до неї оформлюються відповідно до вимог методичного видання «Правила оформлення студентських робіт: методичні вказівки для викладачів та студентів денної і заочної форм навчання» СНАУ. 2020.

У *вступі* подається загальна характеристика кваліфікаційної роботи у такій послідовності: обґрунтування актуальності теми; мета, завдання дослідження; об'єкт і предмет дослідження, елементи наукової новизни; практичне значення одержаних результатів; методи наукових досліджень; апробація результатів дослідження; публікації; структура і обсяг роботи. Обсяг вступу, як правило, не повинен перевищувати 3-5 сторінок.

Актуальність теми подається у вигляді критичного аналізу та напрямів розв'язання проблеми, обґрунтування необхідності досліджень для підприємств, організацій, установ тощо. Зазначається її наукове і практичне значення для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, діяльності; коротко охарактеризується стан проблеми (питання), що потребує вирішення, ступінь її дослідження із зазначенням прізвища вчених (як вітчизняних, так і зарубіжних) та практиків, праці яких містять питання, що розглядаються в роботі.

Мета та завдання роботи повинні бути чітко сформульованими та відображати тематику дослідження. Мета дослідження – це запланований результат дослідження, на досягнення якого спрямоване дослідження. Завдання дослідження не повинні бути глобальними, такими, що претендують стати темами окремих наукових досліджень. Завдання дослідження формулюються у формі переліку дій: «вивчити..., проаналізувати..., встановити..., вияснити..., обґрунтувати...» та ін.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи – це процес або явище, що створює проблемну ситуацію і обрані для вивчення.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є соціально-економічні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, різноманітні його якості, властивості, тощо. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Під час формулювання предмета та об'єкта дослідження необхідно уникати висловлювань загального характеру.

Методи досліджень – спосіб набуття достовірних наукових знань, умінь та практичних навичок у різних сферах діяльності. Наводять перелік використаних методів дослідження або досягнення поставленої в роботі мети. Вказані методи повинні мати тісний зв'язок зі змістом роботи, тобто

слід коротко, але по суті, визначити, які саме проблеми досліджувалися за допомогою того чи іншого методу.

Елементи наукової новизни повинні містити власні висновки та рекомендації з предмету дослідження. Під час формулювання елементів новизни необхідно уникати висловлювань загального характеру.

Практична значимість одержаних результатів повинна містити результати самостійно проведених досліджень, що можуть бути впроваджені в діяльність підприємств, установ, організацій тощо.

Апробація результатів роботи - наводяться дані конференцій, на яких оприлюднені результати досліджень кваліфікаційної роботи.

Публікації. Вказують кількість публікацій, в яких висвітлені основні матеріали дослідження.

Структура і обсяг роботи. Вказується з чого складається кваліфікаційна робота, скільки займає текстова частина сторінок машинописного тексту. Скільки робота містить: рисунків, таблиць, додатків, використаних літературних джерел («наприклад: «Логіка дослідження зумовила структуру кваліфікаційної роботи: вступ, ...розділи, висновки, список використаних джерел із ... найменувань, ...додатків. Загальний обсяг ...сторінок»).

Основна частина кваліфікаційної роботи складається з розділів (теоретико-методологічний, дослідницько-аналітичний (розрахунково-аналітичний), проектно-рекомендаційний) і підрозділів, які мають бути взаємопов'язані, а матеріал - викладеним послідовно і логічно із критичним аналізом теоретичних положень, статистичних даних, інформації різноманітного характеру.

У *висновках* кваліфікаційної роботи підбиваються підсумки проведеного дослідження, наводяться одержані наукові та практичні результати, рекомендації щодо їх науково-практичного використання або інші пропозиції автора роботи.

Формулювання висновків повинно базуватися на матеріалах основної частини роботи відповідно до поставлених завдань. Для формулювання висновків та ґрунтовних пропозицій рекомендується апробація основних положень дослідження на наукових заходах. Обсяг висновків, як правило, не повинен перевищувати 3-5 сторінок.

До *списку використаних джерел* слід включати сучасні джерела, на які у тексті є посилання, а також ті, які використано при викладі конкретних наукових положень. Цитування оформлюється згідно вимог – у лапках із зазначенням джерела та сторінки.

Список складається із законодавчих актів, нормативних матеріалів, сучасної вітчизняної та зарубіжної наукової, спеціальної літератури, фахових видань, інформаційних ресурсів Інтернету. Список використаних джерел має містити не менше 20 джерел, серед яких:

- не менше 3 іноземних джерел для кваліфікаційних робіт бакалавра, та не менше 5 для кваліфікаційних робіт магістра;

- не більше 5 підручників або навчальних посібників для кваліфікаційних робіт бакалавра; для кваліфікаційних робіт магістра використання підручників не є доцільним, якщо цього не вимагають завдання роботи.

У *додатках* наводяться допоміжні матеріали: копії звітності, документів, витяги із законодавчо-нормативних документів, звіти, інструкції / положення / правила, результати соціологічних та маркетингових досліджень, громіздкі таблиці, рисунки тощо.

Рекомендований обсяг кваліфікаційної роботи – до 60 сторінок з урахуванням специфіки кожної спеціальності і ОПП та повного розкриття поставлених завдань і мети кваліфікаційної роботи, з яких 1-й розділ – 10 сторінок, 2-й розділ – до 20-25 сторінок, 3 розділ – до 20-25 сторінок.

До цього обсягу не включають титульного аркушу, завдання і календарний план, анотації, зміст, перелік скорочень та умовних позначок, список використаних джерел та додатки.

3. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1 Рецензування та допуск до захисту кваліфікаційної роботи

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які успішно та повною мірою виконали навчальний план, а виконана ними кваліфікаційна робота має задовільний чи високий рівень оригінальності тексту після перевірки на академічний плагіат. Кваліфікаційна робота подається керівникові для перевірки у строки, визначені календарним планом виконання кваліфікаційної роботи.

Керівник надає відгук про кваліфікаційну роботу, в якому визначаються: актуальність дослідження; ефективність використаної методології; рівень застосування здобутих у процесі навчання теоретичних знань та підготовки до виконання наукових досліджень; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки; перспективність запропонованих рекомендацій та висновків.

Відгук оформлюється відповідно до вимог методичного видання «Правила оформлення студентських робіт: методичні вказівки для викладачів та студентів денної і заочної форм навчання» СНАУ. 2020.

Кваліфікаційна робота обов'язково повинна мати зовнішню рецензію, яка оформлюється відповідно до вимог методичного видання «Правила оформлення студентських робіт: методичні вказівки для викладачів та студентів денної і заочної форм навчання» СНАУ. 2020.

Зовнішнього рецензента здобувач вищої освіти обирає самостійно, за рекомендацією наукового керівника або випускової кафедри.

Зовнішнім рецензентом може бути особа з числа висококваліфікованих спеціалістів виробничих, наукових та інших організацій з вищою освітою не нижче магістра або спеціаліста, фахова кваліфікація яких відповідає спеціальності, за якої підготовлена до захисту кваліфікована робота. Зовнішнім рецензентом може бути досвідчений працівник чи викладач сторонніх вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (за наявності наукового ступеня). Для кваліфікаційних робіт освітнього ступеня Бакалавр – науково-педагогічні працівники інших споріднених кафедр СНАУ (за наявності наукового ступеня).

Під час рецензування кваліфікаційної роботи рекомендується визначати:

- новизну постановки і розроблення задачі;
- використання наукових методів дослідження;
- обґрунтованість висновків і пропозицій;
- участь здобувача вищої освіти у проведених дослідженнях, теоретичній та аналітичній обробці отриманих результатів, формулюванні наукового положення / ідеї / методики;

- вміння здобувача вищої освіти чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його;
- недоліки щодо змістової частини роботи, оформлення.

Рецензія складається у форматі якісної характеристики і не передбачає виставлення (чи рекомендації) рецензентом будь-якої оцінки за кваліфікаційну роботу; вона має містити тільки висновок щодо можливості захисту дослідження як кваліфікаційної роботи.

Рецензент підписує рецензію особисто, а його підпис засвідчується печаткою відповідної установи.

До попереднього захисту робота має пройти перевірку на академічний плагіат. Процедура проведення перевірки кваліфікаційної роботи на наявність запозичень із текстів, присутніх в базах університету, базах інших вищих навчальних закладів та в Інтернеті наведена у Положеннях «Про порядок перевірки академічних та наукових текстів на плагіат», ухвалених Вченою радою Сумського НАУ протоколом №3 від 15.10.2019, які можна знайти у списку рекомендованих джерел цих методичних видань

Попередній захист кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти проходить на випусковій кафедрі. Здобувачі вищої освіти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту.

Здобувач вищої освіти надає кваліфікаційну роботу на випускову кафедру для проведення нормо контролю відповідно календарного графіка.

Разом з кваліфікаційною роботою обов'язково подаються матеріали, що характеризують наукову (творчу) і практичну цінність виконаної роботи: статті, тези в наукових збірниках тощо.

Для допуску до захисту кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен мати наукові публікації за темою кваліфікаційної роботи. Види і кількість наукових публікацій визначаються випусковою кафедрою.

До захисту **не допускаються** здобувачі вищої освіти, які не виконали навчальний план і на момент подання кваліфікаційної роботи на захист мають академічну заборгованість або подали роботу, яка за змістом та оформленням не відповідає встановленим вимогам та має незадовільний рівень оригінальності тексту після перевірки на академічний плагіат.

3.2. Організація захисту кваліфікаційної роботи

Захист кваліфікаційної роботи відбувається публічно на засіданні екзаменаційної комісії, склад якої затверджується у встановленому порядку. Захист відбувається при обов'язковій присутності наукового керівника роботи.

Здобувач вищої освіти готує для презентації результатів дослідження доповідь та ілюстративний матеріал до неї. У доповіді здобувач вищої освіти повинен розкрити такі аспекти роботи:

- актуальність, мету, об'єкт, предмет і задачі дослідження;

- наукові положення, що виносяться на захист;
- наукову значущість і практичну цінність одержаних результатів;
- зміст запропонованих заходів з обґрунтуванням їхньої ефективності;

Ілюстративний матеріал (таблиці, графіки, діаграми, рисунки, блок-схеми алгоритмів, формули) повинен повністю відображати положення, які виносяться на захист, та розкривати тему і результати дослідження.

Ілюстративний матеріал може подаватися на аркушах паперу стандартного формату А4 та оформлюватися за допомогою комп'ютерної графіки. У разі подання матеріалів на аркушах формату А4 їхня кількість становить 7...10. Вони супроводжуються титульним аркушем, в якому зазначається назва «ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ», а також дані згідно титульного аркушу кваліфікаційної роботи (тема дослідження, база практики, виконавець і керівник), брошуруються з розрахунку по одному комплекту кожному члену ЕК.

Під час публічного захисту здобувач вищої освіти доповідає і демонструє основні положення результатів дослідження, відповідає на запитання членів екзаменаційної комісії та інших присутніх на захисті фахівців.

Процедура захисту складається з:

а) короткої (до 10 хв.) доповіді автора, в якій стисло викладаються основні наукові положення проведеного дослідження та питання, що виносяться на захист, конкретні висновки і пропозиції, викладені у роботі, даються відповіді на зауваження наукового керівника, рецензента. Основні положення кваліфікаційної роботи повинні бути представлені наглядно з використанням ПК, редактора презентації та мультимедійного проектора та проілюстровані за допомогою комплектів роздаткових ілюстративних матеріалів для кожного члена ЕК;

б) обговорення роботи, під час якого здобувач вищої освіти дає відповіді на запитання членів ЕК (7-10 хв.);

в) оголошення відгуку наукового керівника, змісту зовнішньої рецензії та надання відповіді студента на зауваження рецензента (6-10 хв.).

г) оголошення результатів та оформлення відповідним протоколом по завершенню захистів поточного дня за рішенням ЕК.

3.3. Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Автор кваліфікаційної роботи має продемонструвати вміння: логічно та аргументовано викладати матеріал; коректно використовувати статистичні, математичні та інші методи; проводити власні дослідження; володіння навичками узагальнення; формулювання висновків; працювати з інформаційними джерелами; ініціювати та обґрунтовувати інноваційні підходи та напрями вирішення задачі, що досліджується.

Критеріями оцінювання кваліфікаційної роботи є:

- чіткість, повнота та послідовність розкриття кожного питання плану і теми роботи в цілому;
- відповідність змісту завдань роботи;
- науковість стилю викладання;
- відсутність орфографічних і синтаксичних помилок;
- правильне оформлення роботи відповідно до стандартів;
- логіка і науковість виступу студента перед членами ЕК;
- ясність викладення, самостійність судження, володіння матеріалом;
- вміння студента відповідати на запитання та зауваження;
- характеристика роботи, представлена в рецензії.

Кваліфікаційна робота, в якій розкрито тему, проаналізовано необхідні літературні джерела, відповідні інформаційні та статистичні бази даних, проведено дослідження, сформульовано висновки без необхідного їх обґрунтування, результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та / або матеріалах наукових конференцій допускається до захисту, але не може бути оцінена вище ніж *«задовільно»*.

Робота, в якій зроблено власне оцінювання використаних літературних джерел, самостійно проаналізовано підібраний матеріал, звітні дані підприємства / організації, на базі якого досліджувалася тема, проведено комплексні дослідження, зроблено висновки та сформульовано пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими, результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та / або матеріалах наукових конференцій може бути оцінена на *«добре»*.

Робота, в якій зроблено власне оцінювання різних літературних джерел, використано сучасні методи дослідження, побудовано формалізовану модель проблеми, проведено комплексні наукові дослідження, розрахунки і на їх основі – аргументовано висновки та обґрунтовано пропозиції, результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та / або матеріалах наукових конференцій, може бути оцінена на *«відмінно»*.

Результати захисту кваліфікаційних робіт оцінюються з використанням Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «Е», «FX», «F»); національної системи («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»); власної системи ВНЗ (наприклад, за 100-бальною шкалою); комплексної системи оцінювання.

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 - Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Кількість балів	Оцінка за шкалою	
	національною	ECTS
90	100 5 (відмінно) А	90
82	89 4 (добре) В	82
74	81 4 (добре) С	74
64	73 3 (задовільно) D	64
60	63 3 (задовільно) E	60
35	59 2 (незадовільно) FX	35
1	34 2 (незадовільно) F	1

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РОЗДІЛІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

4.1. Теоретико-методичний розділ

У *першому теоретико-методичному розділі* основної частини розглядаються теоретичні та методичні аспекти досліджуваної проблеми, аналітичний огляд літературних джерел з предмета наукового дослідження, критично аналізуються різні погляди, здійснюється їх наукова класифікація, основні фактори впливу на стан і розвиток досліджуваного об'єкта тощо.

Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та тенденції розвитку предмета дослідження, методологічні підходи повинні мати елементи полемічності, розкривати власну позицію щодо предмета дослідження, що створює передумови для проведення у наступному розділі власних наукових досліджень.

Для констатації та обґрунтування загальнотеоретичних висновків та тенденцій доцільно використовувати дані, опубліковані у відповідних енциклопедіях, монографіях, довідниках, зарубіжних джерелах, виданнях, у т.ч. з наукометричної бази Scopus.

Стан розробки обраної теми подається здобувачем вищої освіти через огляд літературних джерел сучасних видань, включаючи власні публікації (не менше 20).

Огляд літературних джерел повинен дати загальне уявлення про стан питання і показати розуміння здобувачем вищої освіти наукової задачі та шляхів її розв'язання. У результаті аналізу здобувач вищої освіти повинен дійти висновку, що обрана тема або ще не розкрита, або розкрита лише частково, або не в тому аспекті, якого вимагає практика господарювання конкретного суб'єкта, і тому потребує подальшої розробки. Крім того, огляд літературних джерел за темою повинен показати ґрунтовне ознайомлення зі спеціальною літературою, вміння критично розглядати різні наукові погляди, виділяти істотне, правильно оцінювати зроблене іншими дослідниками. Матеріали такого огляду потрібно систематизувати в певному логічному зв'язку, а не в хронологічному порядку їх публікацій.

Оскільки кваліфікаційна робота досліджує вузьку тему, то огляд наукових джерел потрібно робити тільки з питань обраної теми. У тексті кваліфікаційної роботи рекомендується користуватись таким планом огляду літератури:

- 1) загальна характеристика галузі досліджень, значення останньої в науці і господарстві, актуальність завдань, які стоять перед даною галуззю;
- 2) класифікація основних напрямів досліджень у даній галузі; визначення напрямів, практично використовуваних, і таких, які перебувають у стадії розробки, відображення різних точок зору на розв'язання проблеми;

3) детальний виклад результатів досліджень за кожним розділом класифікації; критичний аналіз цих матеріалів з пропозиціями і зауваженнями;

4) на завершення огляду – формулювання основних напрямів досліджень, їх актуальність і кінцева мета; завдання наступних розділів кваліфікаційної роботи із зазначенням запропонованої методики теоретичних та експериментальних робіт.

У теоретико-методичному розділі рекомендується відобразити такі аспекти:

- загальну характеристику проблеми дослідження;
- теоретичне обґрунтування і вибір методів дослідження відповідно до поставленої мети;
- методику кількісної та якісної оцінки факторів, що впливають на формування досліджуваних показників та їхню класифікацію.

4.2. Дослідницько-аналітичний (аналітично-розрахунковий) розділ

У другому дослідницько-аналітичному (аналітично-розрахунковому) розділі рекомендується здобувачу вищої освіти на основі фактичного матеріалу і зібраної інформації, проаналізувати та розкрити зміст питань на прикладі конкретних об'єктів досліджень.

Дослідження проблеми рекомендується здійснюватися на основі накопиченого і систематизованого матеріалу, групування та обробки даних, що дозволяє проводити кваліфікований аналіз, обґрунтовувати пропозиції у наступному розділі. Текст кваліфікаційної роботи слід підкріпити реальними документами об'єктів досліджень, що наводяться у додатках.

У другому розділі потрібно дати загальну характеристику об'єкта дослідження, висвітлити історію та перспективи його розвитку. На основі аналізу емпіричних або звітних даних, особистих вражень та узагальнень треба зробити необхідні розрахунки з обраної теми, виявити досягнуті успіхи й недоліки, що підтверджують виявлені у попередньому розділі протиріччя, визначити їх причини.

Аналітичний розділ має бути виконаний з елементами інформаційних технологій для теоретичного обґрунтування оптимальних напрямів соціально-економічного розвитку, що найбільшою мірою відповідають поєднанню адміністративних, інноваційних, економічних і екологічних цілей господарювання підприємств.

Метою даного розділу рекомендується обрати обґрунтування моделі проведення дослідження (економічної або економіко-математичної), розробка алгоритму розв'язання задачі, розробка методики проведення дослідження.

Модель є найважливішим інструментом вивчення об'єкта дослідження. Вона повинна складатися так, щоб відобразити характеристики об'єкта

(властивості, взаємозв'язки, структурні й функціональні параметри тощо), суттєві відносно поставленої мети дослідження.

Зміст процесу моделювання може включати такі етапи: складання моделі на основі попереднього вивчення об'єкта і виділення його суттєвих характеристик, експериментальний і (або) теоретичний аналіз моделі, зіставлення результатів з даними про об'єкт, коригування моделі тощо.

При побудові моделі слід враховувати такі моменти:

- досліджувані фактори – їхня кількість і перелік визначаються метою досліджень і зумовлюють вигляд та складність моделі;
- просторові аспекти – якщо досліджуваний об'єкт зосереджений більше, ніж в одній точці, то в моделі слід враховувати відповідні розподільні процеси (транспортування, складування тощо);
- часові аспекти – моделювання системи в динаміці, щоб отримати залежності зміни координат досліджуваної системи в часі або ж розглядати статичне функціонування системи в певний момент часу, а потім повторити розрахунки на створеній моделі через певні інтервали часу.

Таким чином в аналітичному розділі виконуються три етапи моделювання будь-якої економічної системи:

- постановка економічної задачі дослідження;
- складання моделі (економічної або економіко-математичної);
- технічна реалізація створеної моделі.

При виконанні цього розділу необхідно застосовувати кількісні методи аналізу (статистичні, економетричні, економіко-математичні тощо), вибір яких визначається завданнями, що вирішуються.

4.3. Проектно-рекомендаційний розділ

Третій проектно-рекомендаційний розділ містить декілька взаємопов'язаних підрозділів, в яких надано конкретні науково обґрунтовані пропозиції, проекти інноваційного характеру щодо вдосконалення управління та підвищення ефективності діяльності об'єктів досліджень. У цьому розділі розкривають також зміст і результати власних наукових досліджень, подаються конкретні методики і моделі.

Розробка пропозицій має ґрунтуватися на виявлених недоліках організації роботи підприємства, наявних резервах її удосконалення, вивченні вітчизняного й закордонного досвіду провідних підприємств аналогічного та споріднених профілів діяльності.

У даному розділі результати проведеної роботи рекомендується викладати за такою структурою:

- загальна характеристика суті пропозиції (нововведення, що пропонується здійснити);
- обґрунтування доцільності застосування пропозиції (нововведення) та очікувані результати від її реалізації, в тому числі розрахунок економічного ефекту (за можливості);

- стан готовності об'єкта досліджень до введення пропозиції (нововведення);
- план організаційно-економічних заходів, необхідних для впровадження такої пропозиції.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Methods_2019-Final.pdf

2. Положення про запобігання та виявлення академічного плагиату в Сумському НАУ. Протокол №6 від 26.12.2017. URL: http://docs.snau.edu.ua/documents/education/quality/polojennya_plagiat.pdf

3. Положення про організацію навчального процесу в Сумському національному аграрному університеті. №112 від 08.04. 2015 р. URL: <https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/>

4. Положення про порядок перевірки академічних та наукових текстів на унікальність в Сумському національному аграрному університеті. Протокол №3 від 15.10. 2019. URL: <https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/>

5. Положення про кваліфікаційні роботи в Сумському національному аграрному університеті. Протокол № 11 від 28.03.2022 р. URL: <https://snau.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/>

6. Правила оформлення студентських робіт: методичні вказівки для викладачів та студентів денної і заочної форм навчання. Суми: Сумський національний аграрний університет, 2020. 44 с.

7. Стандарти вищої освіти України за спеціальностями факультету економіки і менеджменту СНАУ:

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність: 051 «Економіка». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 13.11.2018 р. № 1244. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/051-Ekonomika-bakalavr.28.07-1.pdf>

Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 051 «Економіка». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України 04.03.2020 р. № 382. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/051-ekonomika-M.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 071 – Облік і оподаткування. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 19.11.2018 р. № 1260. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/071-oblik-i-opodatkovannya-bakalavr-1.pdf>

Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальності 071 – Облік і оподаткування. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 р. № 958. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/071-oblik-i-opodatkuvannya-magistr.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.05.2019 р. № 729. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/072-finansi-bankivska-sprava-ta-strakhuvannya-bakalavr.pdf>

Стандарт вищої освіти України: другий(магістерський) рівень, галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2019 р. № 866. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/072-finansi-bankivska-sprava-ta-strakhuvannya-magistr.pdf>

Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь «бакалавр». Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування», спеціальність: 073 «Менеджмент». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 року №1165. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/073-Menedzhment.bakal.06.04.22.pdf>

Стандарт вищої освіти України із галузі знань 07 Управління та адміністрування, спеціальності: 073 Менеджмент другого (магістерського) рівня, рівень освіти: Магістр Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 р. № 959. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/073-menedzhment-magistr.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 075 – Маркетинг. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 05.12.2018 р. № 1343. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/075-marketing-bakalavr-1.pdf>

Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 07 – Управління та адміністрування, спеціальність 075 – Маркетинг. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 р. № 960. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/11/2019-11-05-075-marketing-magistr.pdf>

Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 13.11.2018 р. № 1243. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/076-pidpriemn-torg.birzh-diyaln-bakalavr-1.pdf>

Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 10.07.2019 р. № 961. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/076-pidpriemnitstvo-torgivlya-ta-birzhova-diyalnist-magistr.pdf>

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 12 – Інформаційні технології, спеціальність 126 – Інформаційні системи та технології. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1380. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/126-inform.sist.tekhnol.bakalavr-1.pdf>

Стандарт вищої освіти (далі – Стандарт): другий (магістерський) рівень, галузь знань 12 Інформаційні технології, спеціальність 126 Інформаційні системи та технології. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 30.12.2021 р. № 1497. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/2021/12/30/126-Inform.system.ta.tekhn.mahistr.30.12.pdf>

Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ступеня «бакалавр» галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 р. № 1172. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/nmc/op/standarts/7-281-bak.pdf>

Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти ступеня «магістр» галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. № 1001. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf>

8. Освітні програми факультету економіки і менеджменту СНАУ, 2019-2022 рр. URL: <https://snau.edu.ua/viddil-zabezpechennya-yakosti-osviti/zabezpechennya-yakosti-osviti/osvitni-programi/>

Строченко Наталія Іванівна

Рибіна Лариса Олександрівна

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ І ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методичні вказівки для викладачів та здобувачів вищої освіти
денної та заочної форм навчання факультету економіки і менеджменту

Суми, РВВ, Сумський національний аграрний університет,
вул. Герасима Кондратьєва, 160

Підписано до друку: серпень, 2022 р. Формат А5: Гарнітура Times New
Roman Тираж: 20 примірників Замовлення _____ Ум. друк.
арк. 1,4

